

Sygn. akt III AUa 95/20

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 14 października 2020 r.

Sąd Apelacyjny w Szczecinie III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie następującym:

Przewodniczący:	Sędzia SA Jolanta Hawryszko (spr.)
Sędziowie:	Barbara Białecka Gabriela Horodnicka-Stelmaszczuk

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 14 października 2020 r. w S.

sprawy Gminy S.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w G.

o ustalenie braku podstaw do odpowiedzialności za długi spadkowe

na skutek apelacji organu rentowego

od wyroku Sądu Okręgowego w Gorzowie Wlkp. z dnia 16 grudnia 2019 r., sygn. akt VI U 957/19

1. uchyla zaskarżony wyrok oraz poprzedzającą go decyzję i przekazuje sprawę Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w G. do ponownego rozpoznania,
2. znosi wzajemnie między stronami koszty procesu.

Gabriela Horodnicka-Stelmaszczuk	SSA Jolanta Hawryszko	Barbara Białecka
----------------------------------	-----------------------	------------------

III AUa 95/20

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w G. decyzją z 12.09.2019 r. znak: (...) ustalił, że Gmina S. jest odpowiedzialna, jako spadkobierca Z. W., za zobowiązania do wysokości 366.700 zł stanu czynnego spadku, określonego w protokole spisu inwentarza sporządzonego przez Komornika przy Sądzie Rejonowym w Słubicach z dnia 21.02.2019 r., sygn. Km 559/18.

Gmina S. odwołała się od tej decyzji wnosząc o zmianę i ustalenie, że całość zobowiązania zmarłego Z. W. uległa przedawnieniu w latach 2009-2010, co skutkowało ich wygaśnięciem z mocy prawa i Gmina S. nie ponosi odpowiedzialności za zobowiązania zmarłego.

Organ rentowy w odpowiedzi na odwołanie wniósł o oddalenie, ponieważ zaległości nie uległy przedawnieniu, a to zgodnie z art. 24 ust. 5 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, który stanowi, że nie ulegają przedawnieniu należności z tytułu składek zabezpieczone hipoteką lub zastawem, jednak po upływie terminu przedawnienia należności te mogą być egzekwowane tylko z przedmiotu hipoteki lub zastawu do wysokości zaległych składek i odsetek za zwłokę liczonych do dnia przedawnienia.

Sąd Okręgowy w Gorzowie Wielkopolskim Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych Wyrokiem z 16 grudnia 2019 r. zmienił punkt II zaskarżonej decyzji i ustalił, że odwołująca się Gmina S. jako spadkobierca Z. W., nie jest dłużnikiem pozwanego Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w G. z tytułu niezapłaconych składek na ubezpieczenia społeczne, ubezpieczenie zdrowotne, Fundusz Pracy i Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych wraz z odsetkami, do wysokości 366.700 zł; zasądził od organu na rzecz odwołującej się kwotę 10.800 zł tytułem zwrotu kosztów procesu.

Sąd Okręgowy ustalił, że Z. W. prowadził działalność gospodarczą na podstawie wpisu do ewidencji działalności gospodarczej, dokonanej przez Urząd Gminy w S. 10.08.1990 roku. Z tego tytułu był płatnikiem składek na ubezpieczenie społeczne, ubezpieczenie zdrowotne, Fundusz Pracy i Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych. Z. W. zmarł 27.09.2015 r. Po dokonaniu analizy stanu konta zmarłego ZUS stwierdził zaległość z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne, ubezpieczenie zdrowotne, Fundusz Pracy i Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych, odsetki oraz koszty upomnienia w łącznej kwocie 197.178,64 zł. Sąd Rejonowy w Słubicach postanowieniem z 8.06.2018 r. w sprawie I Ns 523/15 stwierdził, że spadek po D. W. zmarłej 20.02.2014 r. nabył jej mąż Z. W. w całości; stwierdził, że spadek po Z. W. na podstawie ustawy nabyła Gmina S. z dobrodziejstwem inwentarza. Komornik Sądowy przy Sądzie Rejonowym w Słubicach w dniu 21.02.2019 r., na wniosek Sądu Rejonowego w Słubicach, dokonał spisu inwentarza i ustalił majątek spadkowy zmarłego: 1/ stan czynny: ruchomości po zmarłym: kapana, stolik, odzież; wszystko stare i zniszczone bez wartości; pojazdy wskazane przez CEPIK fizycznie nie istnieją; nieruchomości: a/ (...) o wartości 357.000 zł; b/ (...) o wartości 5.100 zł; d (...) o wartości 4.600 zł; łączna wartość 366.700 zł; 2/ stan bierny: ustanowiono hipoteki na ww. nieruchomościach na łączną kwotę 248.643,49 zł, należność na rzecz Naczelnika Urzędu Skarbowego w S. 33.820,02 zł; razem stan bierny: 282.463,52 zł; razem czysta masa spadkowa wynosi 84.236,48 zł. Zadłużenie wykazane w decyzji z 12.09.2019 r. zostało zabezpieczone wpisami hipoteki w księdze wieczystej nr (...). Poza zabezpieczeniami należności składkowych wpisami do hipoteki w księdze wieczystej, nie zaszły inne okoliczności mające wpływ na bieg terminu przedawnienia.

Sąd Okręgowy uwzględnił odwołanie i jako podstawę rozstrzygnięcia wskazał art. 24 ust. 4 i ust. 5 ustawy z 13.10.1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. z 2019 r. poz. 300; dalej jako ustawa). Wyjaśnił, że dziesięcioletni okres przedawnienia należności składkowych na gruncie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych obowiązuje od 1.01.2013 r., a więc od wejścia w życie ustawy z 18.12.2002 r. o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 241, poz. 2074 ze zm.). Wcześniej, okres przedawnienia należności składkowych wynosił 5 lat. Jednocześnie przyjmuje się, że składki nieprzedawnione w dacie wejścia w życie nowych regulacji prawnych ulegają przedawnieniu według nowego terminu, czyli według terminu dziesięcioletniego. Nadto, z dniem 1.01.2012 r. na podstawie art. 11 pkt 1 ustawy z 16 września 2011 r. o redukcji niektórych obowiązków obywateli i przedsiębiorców (Dz. U. Nr 232, poz. 1378) zmieniono treść art. 24 ust. 4 ustawy i skrócono okres przedawnienia składek na ubezpieczenia społeczne z 10 do 5 lat. Zgodnie z art. 27 ustawy do przedawnienia należności z tytułu składek, o którym mowa w art. 24 ust. 4 ustawy, którego bieg rozpoczął się przed dniem 1.01.2012 stosuje się przepisy w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą, z tym, że bieg przedawnienia rozpoczyna się od 1.01.2012 r. Wedle zasady wynikającej z tego przepisu, do należności składkowych nieprzedawnionych do 1.01.2012 roku (wedle starych zasad z zastosowaniem 10 letniego okresu przedawnienia) ma zastosowanie 5 letni termin przedawnienia, z tym jednak że liczy się go, nie od daty wymagalności, jak stanowi art. 24 ust. 4 ustawy, ale od 1.01.2012 r. Wyjątek od zasady ustanawia ust. 2 powołanego przepisu, stosownie do którego, jeżeli przedawnienie rozpoczęte przed dniem 1.01.2012 roku nastąpiłoby zgodnie z przepisami dotychczasowymi, wcześniej przedawnienie następuje z upływem tego wcześniejszego przepisu.

Sąd Okręgowy rozważył kwestię ustanowienia hipoteki przymusowej uregulowanej zapisem art. 24 ust. 5 ustawy systemowej, wedle którego nie ulegają przedawnieniu należności z tytułu składek zabezpieczone hipoteką lub zastawem, a po upływie terminu przedawnienia, należności te mogą być egzekwowane tylko z przedmiotu hipoteki lub zastawu do wysokości zaległych składek i odsetek za zwłokę liczonych do dnia przedawnienia. Mając na uwadze wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 8.10.2013 r., sygn. akt SK 40/12, mocą którego Trybunał orzekł, że art. 70 §6 Ordynacji podatkowej w brzmieniu obowiązującym od 1 stycznia 1998 do 31 grudnia 2002, jest niezgodny z art. 64 ust. 2 Konstytucji RP, Sąd pierwszej instancji ocenił, że wobec tożsamości treści uregulowań zawartych w przepisach art. 24 ust. 5 ustawy systemowej i w art. 70 §6 i później art. 70 §8 Ordynacji podatkowej, zawarte w wyroku stanowisko Trybunału Konstytucyjnego podlega uwzględnieniu w niniejszej sprawie. Zdaniem Sądu Okręgowego zastosowanie winna mieć prokonstytucyjna wykładnia omawianego przepisu, bowiem płatnicy posiadający składniki majątkowe w formie nieruchomości, na których może być ustanowiona hipoteka, pozostają w znacznie gorszej sytuacji w porównaniu z innymi płatnikami składek. Taka sytuacja narusza wprost art. 84 Konstytucji przewidujący, że każdy jest obowiązany do ponoszenia ciężarów i świadczeń publicznych, w tym podatków, określonych w ustawie, jak i art. 64 ust. 2 Konstytucji, zgodnie z którym własność, inne prawa majątkowe oraz prawo dziedziczenia podlegają równej dla wszystkich ochronie prawnej. Zasada równości wymaga przede wszystkim tego, aby w odniesieniu do takich samych zdarzeń składkowych stosować takie same następstwa składkowe. Zróżnicowanie sytuacji płatników składek w zakresie przedawnienia zobowiązań składkowych niewątpliwie prowadzi do odmiennego pod względem czasowym poziomu ochrony własności i praw majątkowych, a co narusza art. 64 ust. 2 Konstytucji. Sąd Okręgowy przyjął, że wykładnia art. 24 ust. 5 ustawy systemowej prowadzi do wniosku, że jest on niezgodny z art. 64 ust. 2 Konstytucji RP, co skutkuje niemożnością jego zastosowania. Zatem, ustanowienie hipoteki przymusowej na nieruchomości ubezpieczonego nie wykluczyło przedawnienia zobowiązania zabezpieczonego hipoteką, co oznacza, że termin przedawnienia należności składkowych biegł na zasadach ogólnych. Sąd Okręgowy, na podstawie art. 98 k.p.c. w zw. z § 2 pkt 7 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 22.10.2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (Dz.U.2018, poz. 265), zasądził od organu na rzecz odwołującej 10.800 zł tytułem zwrotu kosztów procesu.

Apelację od wyroku złożył organ rentowy, który podniósł zarzut naruszenia prawa materialnego, tj. art. 24 ust. 5 w związku z art. 32 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych przez przyjęcie, że zabezpieczenia spłaty należności składkowych w formie hipoteki na nieruchomości nie wyklucza ich przedawnienia oraz naruszenie przepisów art. 98 k.p.c. w związku z § 2 pkt 7 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 22.10.2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych, przez błędne zastosowanie przy zasądzeniu na rzecz powoda kosztów zastępstwa procesowego, przy wartości przedmiotu sporu w sprawie wynoszącej 54.565,64 zł, a obliczonej jako wartość roszczenia głównego bez odsetek i kosztów upomnienia.

Apelujący wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku i oddalenie odwołania, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpatrzenia. W uzasadnieniu organ wskazał, że wyrok TK z 8.10.2013 r., SK 40/12 dotyczył orzeczenia niezgodności z Konstytucją przepisu art. 70 §6 Ordynacji podatkowej, który to przepis nie miał zastosowania w sprawie, przy ocenie wygaśnięcia zaległości składkowych powoda, wskutek ich przedawnienia. Powyższy wyrok nie dotyczył art. 24 ust. 5 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, skutkiem czego nadal przepis ten obowiązuje. Organ rentowy wskazał także, że należności składkowe za okres 03-05/1999 nie zostały zabezpieczone przez wpis hipoteki w księdze wieczystej (...).

Sąd Apelacyjny rozważył sprawę i uznał, że apelacja organu rentowego co do istoty sprawy jest zasadna.

Na wstępie należy podkreślić, że argumentacja Sądu Okręgowego stanowiąca podstawę do zmiany zaskarżonej decyzji i uznania, że Gmina S. jako spadkobierca Z. W. nie jest dłużnikiem organu rentowego z tytułu niezapłaconych składek, opierała się na założeniu, że przepis art. 24 ust. 5 ustawy systemowej jest niezgodny z Konstytucją RP. Sąd pierwszej instancji, powołując się na dotychczasowe stanowisko prezentowane w orzecznictwie, przyjął prokonstytucyjną wykładnię tego przepisu i argumentował, że jeżeli tak samo brzmiąca norma prawna występuje w dwóch przepisach zawartych w dwóch ustawach regulujących daniny publiczne, tj. ustawa Ordynacja podatkowa i ustawa o systemie

ubezpieczeń społecznych, i jedna z tych norm, zawarta w ustawie Ordynacja podatkowa, została uznana przez TK za sprzeczną z Konstytucją, to również druga tożsama norma zawarta w ustawie systemowej, co do której nie było postępowania przed TK, musi być uznana za niekonstytucyjną. Obie normy bowiem stanowią wyjątki od zasady przedawniania się roszczeń, więc nie ma racjonalnych powodów, dla których jedna z nich miałaby obowiązywać dlatego, że wyrok TK objął tylko drugą z nich, i przy tym mając świadomość, że zastrzeżenia TK zawarte w wyroku w sprawie SK 40/12 dotyczącym art. 70 § 6 Ordynacji podatkowej można w całości odnieść do art. 24 ust. 5 ustawy systemowej.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, pogląd Sądu I instancji jest racjonalny i ewidentnie służy ochronie konstytucyjnego prawa podatnika/płatnika, niemniej Sąd Apelacyjny musi wziąć pod uwagę, że Trybunał Konstytucyjny 20 maja 2020 r. wydał wyrok w sprawie P 2/18, w którym orzekł że art. 24 ust 5 ustawy z 13.10.1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz. U. z 2020 r. poz. 266, 321, 568, 695 i 875) w zakresie, w jakim wyłącza przedawnienie należności z tytułu składek na ubezpieczenia społeczne zabezpieczonych hipoteką, jest zgodny z art. 64 ust. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Tym samym, w ocenie Sądu Apelacyjnego zostały ucięte wszelkie dyskusje na temat konstytucyjności analizowanego przepisu. Stosownie do art. 24 ust. 5 ustawy systemowej nie ulegają przedawnieniu należności z tytułu składek zabezpieczone hipoteką lub zastawem, jednakże po upływie terminu przedawnienia należności te mogą być egzekwowane tylko z przedmiotu hipoteki lub zastawu do wysokości zaległych składek i odsetek za zwłokę liczonych do dnia przedawnienia. Także literatura wskazuje, że nie ulegają przedawnieniu te należności z tytułu składek, w stosunku do których ZUS uzyskał zabezpieczenie rzeczowe w postaci hipoteki lub zastawu. Jednak po upływie terminu przedawnienia należności zabezpieczone rzeczowo mogą być egzekwowane wyłącznie z przedmiotu zabezpieczenia (np. nieruchomości) do wysokości zaległych składek i odsetek za zwłokę liczonych do dnia przedawnienia (tak P. Kostrzewa, komentarz do art. 24 ustawy w: P. Kostrzewa, Ustawa o systemie ubezpieczeń społecznych. Komentarz, LEX/el. 2014, LEX).

Z powyższego przepisu jednoznacznie wynika, że Gmina S. jako spadkobierca Z. W. jest dłużnikiem organu rentowego z tytułu niezapłaconych składek na ubezpieczenia społeczne, zdrowotne, Fundusz Pracy i fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych wraz z odsetkami, ale tylko co do należności, które są zabezpieczone hipoteką przymusową ujawnioną w księdze wieczystej nr (...).

Sąd Apelacyjny podkreśla, że w sprawie organ rentowy nie wykazał wartości należności zabezpieczonych hipoteką. Jak wynika z ustaleń faktycznych Sądu I instancji, poza zabezpieczeniami należności składkowych wpisami do hipoteki w księdze wieczystej, nie zaszły inne okoliczności mające wpływ na bieg terminu przedawnienia. Wobec tego, obecnie organ rentowy może zaspokajać się jedynie z przedmiotu hipoteki przymusowej. W tym celu niezbędne jest kwotowo konkretne ustalenie, jakie należności zostały objęte wpisem hipoteki na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych. Z akt organu rentowego wynika, że hipoteka przymusowa ustanowiona w KW (...) zabezpiecza należności z tytułu składek dłużnika Z. W. określone w decyzji (...) z 3.10.2007 r. Tej decyzji nie ma jednak w aktach rentowych. Brak też wyciągu z księgi wieczystej nieruchomości. Dalej należy wskazać, że zaskarżona decyzja określa wysokość zobowiązań zmarłego na dzień 27.09.2015 r. na łączną kwotę 197.178,64 zł i obejmuje należności za okres od marca 1999 do października 2000. Natomiast w piśmie z 23.01.2019 r., k. 13 akt płatnika, Zakład informował Komornika Sądowego, że na dzień 27.09.2015 r. kwota roszczenia wynikającego z wpisu hipoteki przymusowej wynosi 196.659,54 zł. Przy czym w piśmie tym ZUS uwzględnił zadłużenie za okresy od 03/1999 do 10/2000 (należności z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne oraz ubezpieczenie zdrowotne) oraz od 04/1999 do 20/2000 (należności z tytułu składek na FPiFGŚP). W treści apelacji organ rentowy natomiast wskazał, że należności składkowe za okres 3 - 5/1999 nie zostały zabezpieczone przez wpis hipoteki w księdze wieczystej, wobec czego wartość przedmiotu zaskarżenia wynosi w sprawie 45.640 zł, zamiast przyjętej w wyroku Sądu Okręgowego wartości należności zadłużenia 54.565,64 zł.

Sąd Apelacyjny wskazuje, że przedawnienie, jako instytucja prawa materialnego, skutkująca wygaśnięciem zobowiązania musi być bezwzględnie respektowane w toku postępowania. W niniejszej sprawie zadłużenie z tytułu nieopłaconych składek, w kontekście powyższej interpretacji przepisów dokonanej przez Sąd I instancji oraz w nawiązaniu do twierdzeń organu rentowego, że niektóre z należności nie są objęte hipoteką, czyni uzasadnionym twierdzenie, że część należności składkowych mogła ulec przedawnieniu, jak to wskazywała Gmina S.. Jednak w tym

zakresie organ nie przedstawił żadnego rozliczenia. Z decyzji także nie wynika jednoznacznie, na jaką datę zostały wyliczone odsetki, chociaż wydaje się, że mogła to być data otwarcia spadku. Z drugiej strony wymaga zauważenia, że z art. 24 ust. 5 wynika, że wprawdzie należności z tytułu składek zabezpieczone hipoteką nie ulegają przedawnieniu, ale po upływie terminu przedawnienia należności te mogą być egzekwowane tylko do wysokości zaległych składek i odsetek za zwłokę, ale te mogą być liczone tylko do dnia przedawnienia. Należy też zauważyć, że sporna decyzja ma niebagatelne znaczenie, ponieważ stanowi jednocześnie tytuł do egzekucji należności. Przedstawionych kwestii nie przeanalizował również Sąd Okręgowy, ponieważ co do zasady przyznał rację odwołującemu.

Wobec powyższego Sąd Apelacyjny uznał, że sporna decyzja organu została wydana w oparciu o wątpliwe ustalenia i jako taka podlega uchyleniu, a rzeczą organu będzie ponowne rozpoznanie sprawy. Przy ponownym rozpoznaniu, organ ustali, które należności składkowe zostały zabezpieczone hipoteką, jak również dokona ustaleń co do dat przedawnienia poszczególnych należności składkowych, a w szczególności ustali, które z tych należności, ze względu na zabezpieczenie hipoteką przymusową oraz w jakiej wysokości co do należności głównej i odsetek, obciążają Gminę S. jako spadkobiercę Z. W..

Uwzględniając powyższe, Sąd Apelacyjny na podstawie art. 477^{14a} k.p.c. uchylił zaskarżony wyrok oraz poprzedzającą go decyzję i przekazał sprawę Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w G. do ponownego rozpoznania. O kosztach postępowania orzeczono na podstawie art. 100 k.p.c., uznając że żądania obu stron zostały uwzględnione o tyle, że sprawa wraca do początkowego etapu postępowania i każda ze stron ma otwartą możliwość dowodzenia swoich racji.

SSA Jolanta Hawryszko Barbara Białecka Gabriela Horodnicka-Stelmaszczuk